

МАЛІ ТА СЕРЕДНІ ПІДПРИЄМСТВА – БАЗА РОЗВИТКУ КОРПОРАТИВНОГО БІЗНЕСУ УКРАЇНИ

І. Комарницький, М. Офік

Львівський державний інститут новітніх технологій та управління ім. В. Чорновола

У статті авторами розкрито сутність малого та середнього підприємництва як бази розвитку корпоративного бізнесу України. Подано основні проблеми, що уповільнюють розвиток малого і середнього підприємництва в Україні, визначено основні принципи державної політики щодо створення сприятливих умов для розвитку малого та середнього підприємництва. А також зазначено основні рівні підтримки малого та середнього бізнесу.

Ключові слова: малі та середні підприємства, державна підтримка підприємництва, корпоративний бізнес, корпоративний сектор економіки, принципи державної політики.

Постановка проблеми. В умовах переходу до ринкової економіки малі та середні підприємства повинні виступати базою розвитку корпоративного бізнесу. Малі та середні підприємства, кооперуючись з великими вітчизняними і іноземними організаціями, залучають значні фінансові кошти у корпоративний сектор економіки України.

Створення сприятливого середовища для функціонування суб'єктів дрібного бізнесу, на нашу думку, – є першочерговим завданням держави і одним з основних засобів розв'язання проблем, які перешкоджають становленню та розвитку малого та середнього бізнесу в Україні.

Основними причинами, які стримують розвиток малого, середнього підприємництва є наступні:

1. Економічні:
  - 1.1 недосконала і заплутана система оподаткування;
  - 1.2 обмежені можливості використання інструментів фондового ринку;
  - 1.3 високі темпи інфляції;
  - 1.4 нестабільність макроекономічного середовища.
2. Правові:
  - 2.1 недосконала правова база захисту інвестицій;
  - 2.2 нестабільність законодавства, внесення немотивованих змін і доповнень до правових актів, наявність суперечливих і неоднозначних правових положень;
  - 2.3 недосконалість правової бази, відсутність або недовірність правових регуляторів щодо окремих принципів з точки зору інвестиційної діяльності положень (наприклад, щодо захисту інтелектуальної власності, авторських прав).
3. Організаційні:
  - 3.1 відсутність належного інформаційного забезпечення інвестиційної діяльності;
  - 3.2 недорозвиненість ринкової інфраструктури;
  - 3.3 невідповідність використовуваних в Україні систем обліку і контролю (статистики, бухгалтерського обліку, змісту окремих категорій і термінів, методик розрахунку) тим, які застосовуються на Заході.
4. Соціально-психологічні:
  - 4.1 недисциплінованість і необов'язковість партнерів по бізнесу з українського боку;
  - 4.2 корумпованість і бюрократія при вирішенні питань ведення бізнесу;
  - 4.3 інертність і низька підприємницька активність населення.

У сучасних умовах кризових явищ в економіці України та обмеженості фінансових ресурсів найшвидше і найефективніше вирішуватимуть ці проблеми саме суб'єкти господарювання малого та середнього бізнесу — малі та середні підприємства, які не потребують великого стартового капіталу і мають високу оборотність ресурсів. Тепер, як ніколи, у ринковому середовищі створено сприятливі об'єктивні передумови для подальшого розвитку малого та середнього бізнесу. Конституцією і законодавством України затверджено рівні права всіх форм власності та право кожного громадянина на підприємницьку діяльність, яку не заборонено законом. На це спрямовані заходи і практичні дії, пов'язані з реформуванням власності та створенням об'єктивних передумов для динамізації розвитку малого та середнього бізнесу. Цьому сприяла і проведена державою робота з роздержавлення та приватизації державного майна [1;2].

Аналіз останніх досліджень та публікацій за проблемою. Розкриття сутності понять “малий бізнес”, “середній бізнес” та інших складових елементів підприємництва, дослідження характерних рис, переваг і недоліків малого та середнього бізнесу, аналіз передумов, що сприяють розвитку малого та середнього бізнесу висвітлено такими зарубіжними та вітчизняними авторами як Бутко М., Мурашко М., Виноградська А., Загородній А., Гром'як Л., Підвисоцький В., Бонет Г., Жаліло Я., Власюк О., Парсяк В., Журавльова Н., Жук О., Варналій З., Бобров Є., Комарницький І., Кузьмін О., Загородній А., Гром'як Л., Яковлев В. Цими авторами

виокреслено основні причини гальмування розвитку малого та середнього підприємництва в Україні, а також зазначені фактори, які впливають на процес формування та розвитку малих форм підприємництва.

Цілі статті передбачають: визначення основних принципів державної політики щодо створення сприятливих умов для розвитку малого та середнього підприємництва, основних рівнів підтримки малого та середнього бізнесу (державного та регіонального).

Основний матеріал. Малий та середній бізнес розвивається шляхом створення розгалуженої системи малих підприємств. Згідно із Законом України “Про підприємства” до малих відносяться такі підприємства [3, с. 36-47]:

- у промисловості й будівництві — з числом працюючих до 200 чоловік;
- у науці й науковому обслуговуванні — до 100 чоловік;
- в інших галузях виробничої сфери (крім роздрібної торгівлі) — до 50 чоловік;
- у галузях нематеріального виробництва — до 25 чоловік;
- у роздрібної торгівлі — до 15 чоловік.

Законодавство України надає права щодо створення малих та середніх підприємств. Так, засновниками можуть бути орендні, колективні, спільні підприємства, кооперативи, акціонерні товариства та інші підприємства й організації, а також громадяни, члені сімей, інші особи, що спільно ведуть трудове господарство [4].

Малі підприємства — досить поширена й ефективна форма господарювання. Вони мають багато рис, які не притаманні великим підприємствам. Саме мале підприємництво здатне найоперативніше реагувати на кон’юнктуру ринку і таким чином надавати ринковій економіці необхідної гнучкості. Ця властивість малого та середнього бізнесу набуває особливого значення в сучасних умовах, коли відбувається швидка індивідуалізація і диференціація споживацького попиту, прискорення науково-технічного прогресу, розширення номенклатури товарів і послуг [5-7].

Для розвитку малого та середнього підприємництва в Україні, розширення масштабів і сфер його функціонування потрібна певна активізація державної підтримки малого підприємництва, яка передбачала б кардинальне розширення інноваційної діяльності малого та середнього підприємництва, що нині було б на користь інтересам усіх сфер вітчизняної економіки. Перш за все, потребують підтримки сфери кредитування та страхування малого бізнесу, а також сфери стимулювання його інвестиційної активності. В цьому плані доцільно обґрунтовано і виважено використовувати ті механізми, які напрацьовані у традиційних ринкових економіках, де створення сприятливих умов для розвитку, стимулювання та підтримки малого та середнього підприємництва визначено як одне з найголовніших завдань економічної політики. Вона може забезпечуватися завдяки регулюванню, зменшенню адміністративного тягаря і податків, які на сучасному етапі доцільно встановлювати для малих підприємств у вигляді єдиного податку на прибуток в розмірі 30%, що дозволить створити сприятливе середовище для функціонування підприємництва, зменшить міру соціально-політичної нестабільності у суспільстві.

Розвиток малого та середнього підприємництва здійснюється в результаті проведення послідовної державної політики у цьому важливому секторі ринкової економіки. Державна політика розвитку малого та середнього підприємництва є частиною загальної економічної та соціальної політики України і визначає основні принципи, напрями і форми економічного та адміністративно-правового впливу, які передбачаються урядом у сфері малого бізнесу [8].

Основними принципами державної політики є створення сприятливих умов для розвитку малого та середнього підприємництва, зокрема забезпечення [8, с. 152]:

- системності та комплексності механізмів державного регулювання розвитку малого підприємництва;
- цілеспрямованості та адресності підтримки суб’єктів малого підприємництва шляхом вибору пріоритетів та концентрації ресурсів для їх реалізації;
- рівноправного доступу суб’єктів малого підприємництва усіх форм власності до фінансових, матеріальних, природних, інформаційних та інших ресурсів.

Заходи сприяння розвитку малого та середнього підприємництва повинні здійснюватись на трьох рівнях:

- на рівні підприємства чи галузі (мікрорівні);
- на рівні регіону (мезорівні);
- на рівні держави (макрорівні).

Заходи, що приймаються на мікрорівні щодо сприяння розвитку малого та середнього підприємництва можуть відбуватися в межах формальних структур (наприклад, асоціації підприємств відповідної галузі чи членів юридичних осіб певної кооперативної спілки) так і шляхом формальних приватних контактів.

Група заходів мезорівня щодо підтримки малих та середніх підприємств приймається на рівні регіону і стосуються усіх малих та середніх підприємств регіону. До таких заходів відноситься законодавче регулювання створення та діяльності малих та середніх підприємств у межах компетенції регіональних органів управління.

Група заходів, що приймаються на рівні держави, тобто на макрорівні стосується усіх регіонів так і усіх малих та середніх підприємств. До таких заходів може відноситися законодавче регулювання створення та діяльності малих та середніх підприємств у межах компетенції центральних органів управління державою, якими, наприклад, в Україні є Президент, Верховна Рада та Кабінет Міністрів України.

У відповідності до рівнів на яких здійснюється сприяння розвитку малого та середнього підприємництва всі можливі види підтримки поділяються на декілька груп:

- інвестиційна;
- організаційна;
- правова;
- інформаційна;
- кадрова.

Перші два види можна охарактеризувати як економічну підтримку. Економічна підтримка повинна передбачати комплекс заходів, які б дали змогу приватизованим підприємствам подолати стадію перебудови організаційної і функціональної структури управління у відповідність з виробленою стратегією економічного розвитку. Відомо, що процес перебудови системи управління виробничими системами супроводжується тимчасовим складом ефективності виробництва, навіть якщо така система функціонувала досить ефективно. Це пов'язане з адаптацією всіх підрозділів до нової системи управління. Якщо ж взяти до уваги поглиблення кризових явищ в економіці в цілому, то стають зрозумілими складність і багатогранність процесів такої адаптації. Тому важливо саме в період формування нової системи управління на реструктуризованому підприємстві забезпечити сприятливі макроекономічні умови для подолання стадії становлення оновленого суб'єкту господарювання. Створення таких умов повинне охоплювати задіяння всього комплексу економічних важелів впливу.

Економічна підтримка має два аспекти.

По-перше, формування умов господарювання для малих і середніх підприємств. Перш за все, необхідне узгодження економічних інтересів держави, регіону і підприємств. Механізм цього узгодження потребує на практиці здійснення розрахунків, пов'язаних з оптимізацією галузевої структури регіону. Параметри такої оптимізації можливо визначити, зокрема, на основі розробки балансової моделі розвитку регіону. Таким чином, визначаються оптимальні, з точки зору узгодження економічних інтересів, темпи і пропозиції розвитку галузей і виробництв. Цей аспект підтримки може бути охарактеризований як організаційна підтримка. Основна роль у здійсненні її належить владним структурам і консалтинговим фірмам.

По-друге, забезпечення фінансової і інвестиційної підтримки.

Воно передбачає:

- допомогу в організації акумуляції інвестиційних ресурсів;
- надання консультативних послуг правового, інформаційного і організаційного характеру, стосовно інвестиційної діяльності.

Інвестиційна діяльність малих і середніх підприємств займає особливе місце в системі факторів економічного росту. Це пов'язане з наступним. Вихід економіки України з кризи і подальший її розвиток вимагає зростання обсягів промислового виробництва. При цьому йдеться не про звичайне відновлення обсягів виробництва, а випуск конкурентоспроможної продукції в пріоритетних галузях народного господарства. Іншими словами, необхідно здійснити оптимізацію галузевої структури економіки і оновлення виробничого апарату шляхом впровадження високоефективних ресурсозберігаючих технологічних систем. Вирішення вказаних проблем вимагає залучення значних інвестиційних ресурсів у виробничу сферу. Про те, проблема полягає не лише у пошуку джерел фінансування. Ефективне використання інвестиційних ресурсів вимагає здійснення відповідних змін в глибинних основах економіки. В 70-80-х роках обсяги капіталовкладень у виробничу сферу в СРСР склали десятки мільярдів карбованців, про те віддача цих капіталовкладень виявилась суттєво нижчою від очікуваної. Тому мова повинна йти про трансформацію всієї економічної моделі господарювання.

Таким чином, ефективне використання інвестиційних ресурсів і вирішення на цій основі проблем структурної перебудови вітчизняної економіки безпосередньо пов'язаних з процесами встановлення основних інститутів ринку. Слід відзначити, що принципове значення при цьому належить наступним з них:

- наявність конкурентноспроможного недержавного сектору економіки в тому числі й приватного;
- вільне ціноутворення на товари і ресурси нестратегічного значення;
- наявність цінової конкуренції виробників, свобода
- підприємництва.

Проте, згадані умови є необхідними, але недостатніми для вирішення проблем економічного росту. Потрібно ще й відповідна економічна політика держави, результатом якої стало б створення таких економічних умов, котрі би забезпечували належну мотивацію до підвищення кінцевих результатів господарювання в виробничій сфері на рівні первинної ланки.

Інвестиційне забезпечення підприємств виявляється суттю пріоритетного розвитку народного господарства з метою виведення його з кризи.

В вітчизняній економіці переважають технологічні уклади перших поколінь і вкрай недостатньо ресурсо- і енергозберігаючих технологій, комп'ютерної автоматизації та забезпечення виробництва і виробничої інфраструктури сучасними інформаційними технологіями на основі використання комп'ютерних мереж. Наслідком відтворення застарілої технічної бази виступають незбалансованість виробництва і споживання, міжгалузеві диспропорції, висока ресурсо- і енергомісткість. На жаль, більшість приватизованих підприємств на

сьогодні спроможні лише на "косметичний" ремонт відтворення виробничого апарату. Інвестиції з метою відтворення технологічних систем старого зразка з незначною модернізацією обладнання - це марнотратство, яке загрожує серйозними економічними наслідками. Тому головні завдання інтеграції інвестиційної і структурної політики полягають в тому, щоб змінити співвідношення між технологічними укладами на користь ресурсо- і енергозберігаючих технологічних інновацій, здійснити на основі активізації інвестиційної політики прогресивні структурні зміни в матеріальному виробництві, які характеризуються підвищенням питомої ваги заключних стадій виробничого процесу.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, сьогодні вкрай необхідно видається потреба загальнодержавної постановки і вирішення питання про законодавче визначення важелів державної підтримки підприємництва. Мова йде про розробку економічних законів та норм, які б сприяли, визначали порядок застосування важелів щодо заохочення вкладення інвестицій у розвиток економіки. Таких важелів можна виділити кілька груп: кредити і пільгове кредитування, державні субсидії, пільгове оподаткування, майнова підтримка та ін.

Для використання підприємствами можливостей кредитної підтримки з боку банків необхідним є, передовсім, зниження процентної ставки, а також законодавче встановлення напрямів використання цього кредиту. Таким напрямом має бути інвестування розвитку виробництва.

Держава повинна здійснити реформу управління економічними процесами в цілому, і інвестиційними – зокрема. В процесі її здійснення першочергового вирішення будуть потребувати стратегічно важливі проблеми теоретичного характеру:

- пошук оптимального співвідношення державного регулювання і ринкової саморегуляції інвестиційних процесів;
- розподіл владних повноважень і можливостей регулювання інвестиційною діяльністю між центральними органами влади і регіонами на користь останніх з врахуванням паритету економічних інтересів;
- зміна структури податків, зниження їх фіскальної функції і підвищення регулятивної і стимулюючої функцій;
- приведення бюджетної системи у відповідність потребам ринку інвестицій, реального сектору економіки.

1. Комарницький І.М. Організаційно-економічні механізми розвитку підприємництва. - Ужгород: Видавництво "Патент", 2000. – 224 с.
2. Варналій З.С. Тенденції становлення малого підприємництва та громадських об'єднань підприємців в Україні. К.: "Асоціація сприяння розвитку приватного підприємництва в Україні" "Єднання". – 1996, С.9
3. Закон України «Про підприємства в Україні» // Світ бухгалтерського обліку. – 1997. - № 8. - С. 36—47.
4. Комарницький І.М. Регіональна політика організаційно-економічної підтримки малих підприємств: Монографія. - Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 2003. – 236 с.
5. Кузьмін О.Є., Загородній А.Г., Громяк Л.С. Малі форми підприємництва. – Львів: Центр Європи, 1996. – 96 с.
6. Яковлев В.М. Об определении малого бизнеса // <http://www.nauka-osvita.com/AUTOR.html>, 2001.
7. Бобров Є.А. Сучасний стан і перспективи розвитку кредитування малого бізнесу // Фінанси України. – 2004. – №1. – С.103–104.
8. Варналій З.С. Основи підприємництва: Навчальний посібник. – К.: Знання Прес, 2002. – 239с.: іл.

SMALL-SCALE AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES AS THE BASIS FOR ADVANCEMENT OF CORPORATE BUSINESS IN UKRAINE

I. Komarnytsky, M. Ofik

Lviv State Institute of Innovative Technologies and Management

The nature of small-scale and medium-sized business undertakings as the basis for corporate business advancement in Ukraine is represented by the authors in the article. The main problems are considered due to which the development of small-scale and medium-sized businesses in Ukraine slackens, the foundations of the state policy concerning the creation of favourable conditions to develop small-scale and medium-sized business undertakings are defined. Also, the principal levels to support small-scale and medium-sized businesses are pointed out.

Key words: small-scale and medium-sized businesses/enterprises, state support of business undertakings, corporate business, the corporate sector of economics, the foundations of the state policy.